

Põhikooli III aste

Esimene teema – Ühiskond ja sotsiaalsed suhted. Väärtus – 20 punkti

1. Ka Ungaris võivad noored hääletada alates 16. eluaastast, kuid peab olema täidetud üks eeltingimus. Milline? Märgistage enda arvates õige vastus. (1 punkt)

- a) **Peab olema abiellunud**
- b) Peab olema omandatud põhiharidus
- c) Peab tehtud olema kodanikueksam
- d) Vanemad peavad olema sünnijärgsed Ungari kodanikud

2. 2016. aastal langetati Eestis valimisiga 16-eluaastale. Siiski on juba varem olnud 16-aastastel võimalus hääletada ühe esinduskogu valimistel. Millisel? (1 punkt)

Eesti Kongress

3. Millistel valimistel ja mis aastal anti esmakordselt pooled kõikidest antud häälest elektrooniliselt? (2 punkti)

- a) Millistel valimistel **Riigikogu**
- b) Mis aastal **2023**

4. Kes saavad lisaks Eesti kodanikele veel anda oma hääle KOV valimistel? (2 punkti)

Euroopa Liidu kodanikud

välismaalased

5. 1993. aasta KOV valimistel osales 807 üksikkandidaati. Kuidas oli 2021. aasta valimisteks nende hulk muutunud? Märgistage enda arvates õige variant (1 punkt)

- a) Jäänud samaks
- b) Kasvanud umbes 1000 peale
- c) **Vähenenud alla 50 üksikkandidaadi peale**
- d) Vähenenud umbes 100 üksikkandidaadi peale

6. Eesti Noorteühenduste Liidu poolt kevadel 2014 koostatud artikkel „Valimisea langetamine 16-le eluaastale: poolt ja vastu“ toob esile riigid, mis on vähemalt mõningatel valimistel langetanud valimisea 16. eluaastale. Järgnevas loetelu on sellised riike KAKS. Märgistage need. (2 punkti)

- a) **Saksamaa**
- b) **Austria**
- c) Läti
- d) Leedu

7. Mis aastast ja millistest valimistest alates on võimalik Eestis anda oma hääle elektrooniliselt? (2 punkti)

KOV valimised

2005

8. Järgnevas küsimuses on kaks väidet – õige ja vale – erinevate vanusegruppide osakaalu muutumisest e-häälemistel aastatel 2005-2024. Märgistage enda arvates õige variant. (2 punkti)

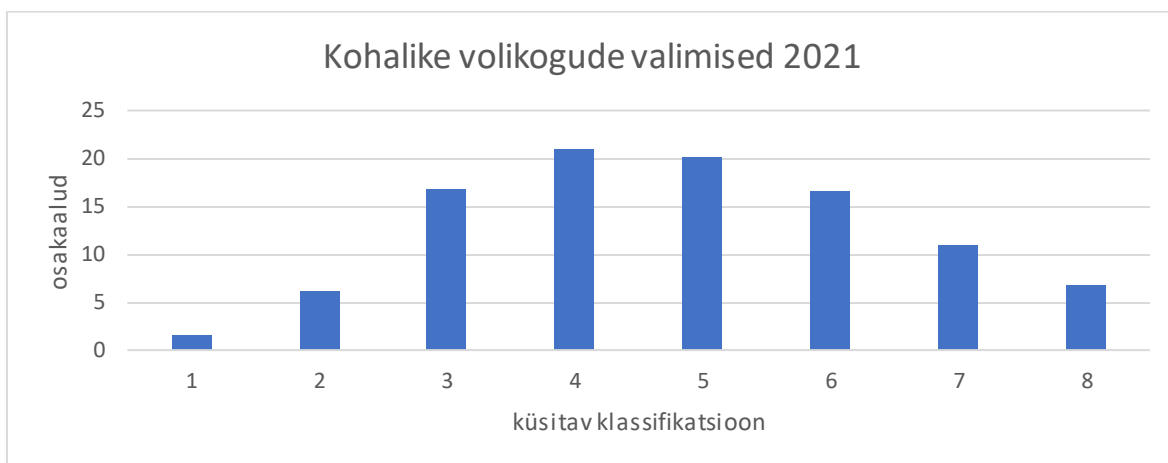
1) Kõige suurem neil aastate toimunud e-hääletamistel on olnud osakaalu langus vanusegrupis 25-34 aastat

- a) **Õige**
- b) Vale

2) Kõige suurem on olnud osakaalu tõus vanusgrupis enam kui 75 aastat

- a) **Õige**
- b) Vale

9. Järgneval joonisel on tulpdiagrammina esitatud andmestik, mis 2021. aasta kohalike valimisi kajastavas näitajates oli väljendatud joondigrammi ühe osana. Teie ülesanne on leida allpool esitatud vastusevariantide hulgast just see, millega nüüd on tegemist. (1 punkt)

- a) E-hääletajate osakaalud valimispäevade lõikes
- b) E-hääletajate osakaalud vanusegruppide lõikes**
- c) E-hääletajate osakaalud erakondade valijate seas
- d) E-hääletajate osakaalud maakondade kaupa

10. Kolmedel kohalikel valimistel on valimisliitude nimekirju olnud rohkem kui erakondlikke nimekirju. Nimetage need valimised. (3 punkti)

1993

1996

1999

11. Kohaliku omavalitsuste üksuste hulk on ajavahemikul 1993-2021 vähenenud: (1 punkt)

- a) Peaaegu kaks korda
- b) Umbes kolm korda**

- c) Ligikaudu neli korda
- d) Pole üldse vähenenud

12. 2021. a kohalikel valimistel olid edukamad kaks poliitilist jõudu peaaegu sarnase tulemusega – 24,4% ja 24,3% häältest. Nimetage need. (2 punkti)

Keskerakond

valimisliidud

Teine teema - Eesti ja maailm, ühiskonnaliikmete õigused ja kohustused. Väärtus – 20 punkti

1. ÜRO põhiorganitest lõpetas 1994.a. oma tegevuse Hooldusnõukogu, kui iseseisvus viimane hooldusterritoorium. Mis riigiga oli tegemist? (1punkt)

Palau

2. 28. juunil 2021 toimus president Kersti Kaljulaidi eestvedamisel ÜRO Julgeolekunõukogu istung, mille teemaks oli ühe konkreetse inimeste grupi õiguste rikkumine rahvusvaheliste relvakonfliktide kontekstis. Aruannetega esinesid nii ÜRO peasekretär António Guterres kui ka UNICEF'i peadirektor Henrietta Fore. Kelle õiguste eest UNICEF seisab? (1punkt)
 - a) naiste
 - b) etniliste ja religioossete vähemuste
 - c) **laste**
 - d) sundrände ohvrite

3. ÜRO töö on korraldatud kuues ametlikus keeles, nendest 4 on Julgeolekunõukogu alaliste liikmete riigikeeled, millele lisanduvad veel need kaks keelt: (2 punkti)

Hispaania keel ja araabia keel

4. ÜRO Julgeolekunõukogu töö on korraldatud vastavalt teatud reeglitele, millest olulisemad on pandud kirja ÜRO Põhikirjas. Kuid ÜRO Põhikiri (Artikkel 30) annab Julgeolekunõukogule volitusi ise otsustada oma protseduurireeglite üle. Üks võimalikest näidetest on nõndanimetatud "Arria-formaadis kohtumised", millele pani aluse Venezuela diplomaat Diego Arria 1992. aastal. Milles seisneb Arria-formaadis peetud kohtumiste eripära? (1punkt)

a) Need on virtuaalses formaadis korraldatud Julgeolekunõukogu kohtumised, mida kutsuvad kokku digipädevad riigid

b) Need on mitteformaalsed Julgeolekunõukogu kohtumised, mis ei nõua ametliku reeglistiku järgimist ning ei eelda formaalset aruandlust ega lõpphääletust

c) Need on Ladina Ameerika riikide esindajate kohtumised eesmärgiga kooskõlastada nende riikide positsioonid enne ametlikku hääletamist Julgeolekunõukogus

d) Need on Julgeolekunõukogu ajutuste liikmete poolt korraldatud kohtumised, kuhu alalisi liikmeid ei kutsuta.

5. Vastavalt ÜRO Põhikirjale (Artikkel 42) võib Julgeolekunõukogu kasutada rahvusvahelise rahu ja julgeoleku taastamiseks ja säilitamiseks ÜRO liikmete õhu-, mere- ja maajõudude operatsioone. Neid on kombeks nimetada "ÜRO Rahuvalvemissioonideks". 2025.aasta seisuga on maailmas käimas 11 Rahuvalvemissiooni, enamik nendest Aafrika ja Lähis Ida riikides. Samas on olemas ka 2 missiooni nii Euroopas kui ka Euroopa Liidus. Mis riikides need missioonid toimivad? (2 punkti)

Kosovo Küpros

6. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kuuluvad praeguse seisuga kokku 193 riiki. Kui ÜRO loodi 1945.aastal, koosnes selle liikmeskond vaid 51 riigist, kuid mõned neist ei olnud täielikult iseseisvad riigid. Nii suutis NSV Liit ÜRO liikmeskonda tõmmata kaks oma liiduvabariiki. Nimetage need. (2 punkti)

Ukraina Valgevene

7. ÜRO liikmeriigid jagunevad viie regionaalse rühmituse vahel. Eesti kuulub ühte allpool nimetud rühmadest: (1punkt)

- a) Euroopa rühm
- b) Lääne-Euroopa rühm
- c) **Ida-Euroopa rühm**
- d) Põhjamaade ja Baltimaade rühm

8. ÜRO peakorter asub New Yorkis, samas organisatsiooni töhusa funktsioneerimise jaoks olid loodud ka ÜRO regionaalsed "korterid". Mis riigis ja mis linnas asub ÜRO Aafrika esindus? (2 punkti)

Keenia Nairobi

9. Millal oli Eesti ÜRO Julgeolekunõukogu vahelduv liige? (2 punkti)

2020 – 2021

10. Neljast Euroopa riigist on tulnud ÜRO peasekretärid? Nimetage need riigid. (4 punkti)

Austria, Norra, Rootsi, Portugal

11. ÜRO eelkäijaks oli: (1 punkt)

- a) Euroopa Kontsert
- b) **Rahvasteliit**
- c) *Entente cordiale*
- d) Sotsialistlik Internatsionaal

11. Mis linnas toimus ÜRO asutamiskonverents? (1 punkt)

San Francisco

Kolmas teema – Kodanikuharidus. Väärtus – 20 punkti

1. 2022. aasta IEA rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringusse olid lisaks 21 osalejale Euroopast kaasatud veel kolm osalejat mujalt maailmast. Nendeks olid: (3 punkti)

a) Brasiilia

b) Ameerika Ühendriigid

c) Colombia

d) Taipei (Hiina Vabariik)

e) Lõuna-Aafrika Vabariik

f) Vietnam

2. IEA kodanikuhariduse uuring mõõtis ka kooliõpilaste teadmisi neljas valdkonnas ehk sisudomeenis. Nimetage need. (4 punkti)

Ühiskonna institutsioonid, demokraatia printsiibid, ühiskondlik osalus, kodanikuroll ja -identiteet

3. Transpordiameti statistikas on leitavad omavalitsusüksused, milles pole toimunud mitte ühtegi kergliikuri juhi osalusega liiklusõnnetustest. Milline väide kehtib õnnetusteta omavalitsusüksuste kohta? Vali õige vastusevariant! (1punkt)

a) Kõik sellised omavalitsusüksused on vallad.

b) Sellised omavalitsusüksused asuvad ainult neljas kõige väiksema rahvaarvuga maakonnas.

c) **Neid omavalitsusüksuseid on Eestis kahekümne ringis**

d) Sellised omavalitsusüksused on igas maakonnas võrreldes toimunud õnnetustega omavalitsusüksuste suhtes vähemuses.

4. Elektriõukerattal liikmelisel on mitmeid juhi otsustest tulenevaid tegureid, mis vähendavad õnnetusse sattumise riski ja/või õnnetuse tagajärjel saadud vigastuste tõsidust ning on seetõttu seaduse järgi kohustuslikud. Missugune tegur vastab eelseatud kirjeldusele, aga ei ole kõigile elektriõukerattaga liiklejatele kohustuslik? (1 punkt)

Kiivri kandmine

5. Järgneva küsimuse vastusevariantide seas on KAKS õiget. Märgistage need. Võrreldes varasemate aastate tulemustega on 2022. aasta IEA rahvusvahelise uuringu kohaselt Eestis: (2 punkti)

a) suurenenud vahe eestikeelsete ja venekeelsete koolide tulemustes;

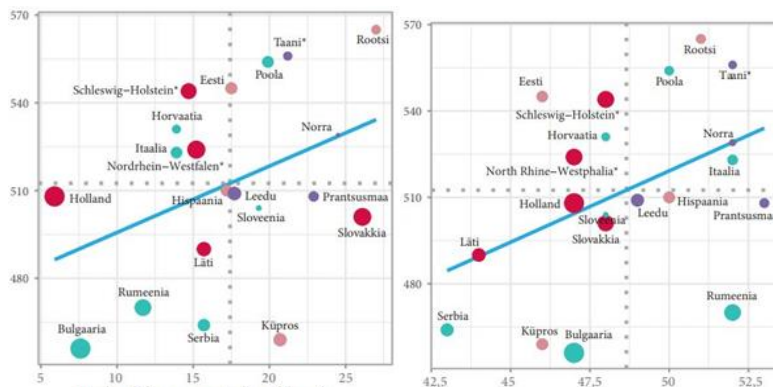
b) **püsinud tulemused pea samal positsioonil;**

c) toimunud edasimineku vaid venekeelsetel koolidel;

d) vähenenud Eesti kooliõpilaste soov kaasa lüüa demokraatias;

e) **toimunud tagasimineku poiste arvamuses ühiskondliku võrdõiguslikkuse osas.**

6. Need kaks võrdlevat skeemi on võetud IEA 2022 uuringust ja teie ülesanne on ära märgistada neis kujutatud probleemid. Vastusevariantide seas on KAKS õiget. (2 punkti)

- a) Perekondliku tausta mõju õpilasele
- b) Noorte suhtumine Euroopa Liitu
- c) Interneti ja sotsiaalmeedia kasutamine
- d) Õpilaste oodatav valimisaktiivsus

7. 2024. aasta liiklusõnnetuste statistika kergliikujatega tuvastas kaks liiki õnnetusi, mille sagedus erines ülejäänutest märkimisväärselt. Nimetage need. (2 punkti)

- a) Sõiduki ümberpaiskumine teel
- b) Kokkupõrge teel oleva takistusega
- c) Kokkupõrge teevälise takistusega
- d) Kokkupõrge jalakäijaga
- e) Kokkupõrge sõidukiga küljelt

8. 2022. aasta IEA uuring kajastas, milline on noorte usaldus erinevate institutsioonide suhtes. Missuguse institutsiooni usaldusväärsus on eesti ja vene õppekeelela vastanute vahel võrreldes kõige erinevam? (1 punkt)

Traditsiooniline meedia

9. Lähtudes kergliikuri juhi osalusel toimunud liiklusõnnetuste statistikast, ühendas jalgratturite ja kergliikuri juhtide osalusel toimunud õnnetusi järgnev tunnus (1 punkt):

- a) Iga kolmas õnnetusse sattunud liiklusvahendi juht oli joobes.
- b) Enim õnnetustesse sattunud inimesed olid 25-34 aastased mehed.
- c) Mõlema liiklusvahendi puhul olid sagedasemad õnnetused, kus oli õigesti kasutatud turvavarustust võrreldes õnnetusega, mille toimumisel juhtidel turvavarustus puudus.

10. Mis aastast alates on kergliikurijuhi osalusel toimunud inimvigastusega liiklusõnnetusi käsitletud liiklusseaduse järgi liiklusõnnetustena? (1 punkt)

2021

11. Järgnevalt on esitatud neli institutsiooni, kus IEA 2022 uuringus mõõdeti poiste ja tüdrukute usaldust. Neist kahe puhul oli erinevus kahe soo vahel tuntud usalduse näitajatest kõige suurem – 14 protsendipunkti. Märgistage need institutsioonid. (2 punkti)

- a) **Inimesed üldiselt**
- b) sotsiaalmeedia
- c) **Riigikogu**
- d) politsei

Neljas teema – Kodanikuühiskond. Väärtus – 20 punkti

1. Lone Päll ja Aet Annist oma artiklis *Kuidas asetub rohepööre inimeste igapäevaellu?* viitavad ühele Karl Polanyi poolt väljapakutud mõistele – topeltmuutus. Mis on siis topeltmuutus rohepöörde kontekstis? (2 punkti)

Keskkonnakriis ja soov säilitada olemasolevat majandusmudelit

2. Lone Pälli ja Aet Annisti läbi viidud uuringu järgi tajuvad inimesed keskkonnakriisi ja rohepööret: (1 punkt)
 - a) Tugevalt seotuna
 - b) **Ei tajuta otseselt seotuna**
 - c) Tajutakse täielikult vastandlikena
3. Tuuleparkide probleemistikku vaatlevad Lone Päll ja Aet Annist muutuste kaudu kolmel tasandil. Nimetage need: (3 punkti)

Füüsiline keskkond, sotsiaalne võrgustik ja igapäevane toimetulek

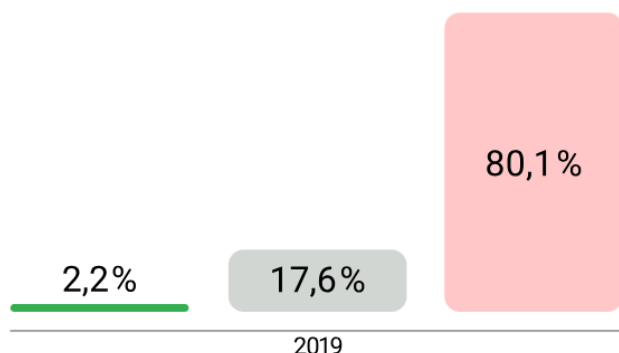
4. Kuidas ingliskeelne lühend NIMBY on inglise keeles lahti kirjutatult? (1 punkt)

Not in my backyard

5. Rohepöörde saavutuste peamine näitaja on säästva arengu indeks. See koostamisel kasutatakse viite valdkonda. Nimetage neist KOLM. (3 punkti)

Kasvuhoonegaaside heitkogus, taastuvenergia osakaal, olmejäätmete ringlussevõtt, kestlike liikumisviiside osakaal, tervena elada jäänud aastad

6. Järgneval joonisel on kujutatud erinevate transpordiliikide – auto, buss ja rong - kasutamine reisijate seas 2019.a seisuga. Nimetage need. (2 punkti)

- a) 2,2% - rong
- b) 17,6% - buss
- c) 80,1% - auto

7. Eesti roheülemineku hindamise muutuste graafikul on x-teljel aastad. Mis on y-teljel? (1 punkt)

Ressursitootlikkus

8. Praeguste kavade järgi peaks kliimanutraalne majandus olema saavutatud: (1 punkt)

- a) 2035. aastaks
- b) 2050. aastaks**
- c) 2070. aastaks
- d) XXI sajandi lõpuks

9. OECD 2022.a raporti järgi asub Eestis selle organisatsiooni riikide seas esikohal veipijate osakaalu poolest. Kui suur on see osakaal 15 ja vanemate Eesti elanike seas? (1 punkt)

- a) Umbes kümnendik**
- b) Ligikaudu 30%
- c) Praktiliselt pool elanikkonnast
- d) Peaaegu kogu vastav vanusegrupp tarbib e-sigarette

10. Mis aastal keelustati e-sigarettide suitsetamine samades kohtades kui tavatubaka suitsetamine? (1 punkt)

2018

11. Koolinoorte seas tehtud uuringud näitavad nikotiini sisaldavate mõnuainete tarbimise kasvu ja kahanemist. Kirjutage iga mõnuaine kohta vastav suundumus – kas kasv või kahanemine. (4 punkti)

- a) E- sigaretid - **kasv**
- b) Tavatubakas - **kahanemine**
- c) Mokatubakas - **kahanemine**
- d) Vesipiip - **kahanemine**

Viies teema – Ärisektori toimimine. Väärtus – 20 punkti

1. Eestis on üks riiklik maks, mis laekub tervikuna kohalike omavalitsuste eelarvetesse. Nimetage see? (1 punkt)

Maamaks

2. Eestis on praegu viis kohalikku maksu. Nimetage neist KOLM: (3 punkti)

Reklaamimaks, teede ja tänavate sulgemise maks, loomapidamismaks, lõbustusmaks ja parkimistasu

3. Alates 1. juulist 2025 kasvab ühe maksu standardmäär 24%-ni. Kas see on: (1 punkt)

- a) Tulumaks
- b) Käibemaks**
- c) Sotsiaalmaks
- d) Mootorsõidukimaks

4. Selles küsimuses on KAKS õiget vastust. Märgistage need: (2 punkti)

Raskeveokimaksuga maksustatakse:

- a) Enam kui kümne vaguniga rongikoosseise
- b) Teatud registrimassiga veoautosid**
- c) Autoronge**
- d) Teatud liiki traktoreid ja kombaine

5. Aktsiisid on kehtestatud viiele tooteliigile. Nimetage neist KOLM: (3 punkti)

Alkohol, tubakatooted, elekter, pakend, kütus

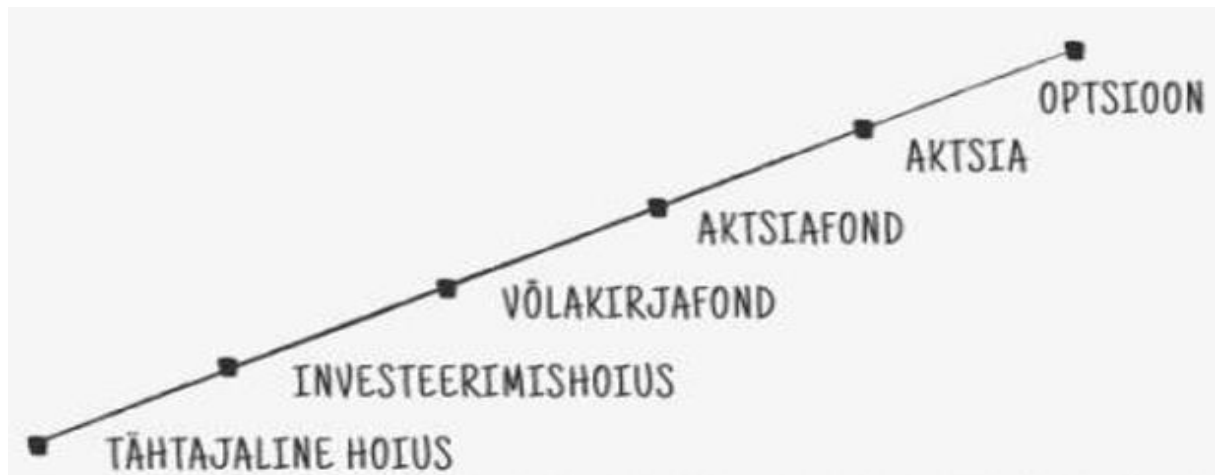
6. Etteantud materjalides on teave 2018.a. riigieelarve tuludest ja kuludest. KULUDE osas on juhtkolmiku osakaalud 33,3%, 14,6% ja 13,1%. Mis valdkonnad on niiviisi kaetud? (3 punkti)

33,3% - **Sotsiaalkaitse**

14,6% - **haridus**

13,1% - **tervishoid**

7. Järgnevalt jooniselt on eemaldatud telgede nimetused. Taastage need, kusjuures x ja y-telje täpne nimetamine ei ole kohustuslik. (2 punkti)

Ühe telje nimetus - **risk**

Teise telje nimetus - **oodatav tootlus**

8. Brutopalgalt peetakse kinni igal juhul kaks maksu. Nimetage need. (2 punkti)

Tulumaks ja töötuskindlustusmaks

9. Kas vanaduspensioni maksuvaba tulu on: (1 punkt)

- a) **Suurem kui tööealise inimese töötasult arvutatav maksuvaba tulu**
- b) Väiksem tööealise töötaja maksuvabast tulust
- c) Sellega enam-vähem võrdne
- d) Vanaduspensionilt ei võeta üldse tulumaksu

10. Investeeringuprobleemide lahendamiseks kõige esmasel tasandil tegeleb riiklikest institutsioonidest üks järgnevatest institutsioonidest. Märgistage see. (1 punkt)

- a) Eesti Pank
- b) **Finantsinspektsioon**
- c) Kindlustusseltsid
- d) Väärtpaberibörs

11. Ühte järgnevatest investimisviisidest on hinnatud väga madala riskiga. Leidke see antud vastusevariantide seast üles. (1 punkt)

- a) Aktsia
- b) Võlakiri
- c) **Tähtajaline hoius**
- d) Krüptovara

